

Kalmár György

A vendégek könyvbe — nem, a vendégek könyvbe nem tudtam írni egy szót sem. Pedig talán jó lett volna s akartam is, csak amikor elolvastam azt a girbe-gurba gyerekkirást: „Ennek a vérengzésnek a mi családunkból három áldozata halt meg. Én remélem, nem kerül többet sor fegyveres felkelésre, mert az édesapám, aki munkásör, harcolni fog a banditák ellen...” aláírás: Vályi Zsuzsa. Mondom, amikor elolvastam ezt, úgy éreztem, én úgysem tudok ennél többet, igazabban bejegyezni.

S fel is kavart mindent újra az emberben ez a kiállítás. Emlékek, érzések, a fogat összeszorító dac és a kétségbeesés — minden újra felrémlik...

És mégis, másféle érzés szorítja ökölbe az ember kezét, más fojtogatja a torokát. Ez a kiállítás „nem mond semmi újat”. Kivágott nemzeti-színű zászlók, félig elégett vörös lobogók, megszenesedett szegélyű könyvek és fényképek: tizenhárom-, tizennégyesztendős gyerekek kezében géppisztoly, gránát... Láta ezt itt minden ember, nem valamiféle újonnan feltárt műtárgyakat kiállító múzeumban vagyunk. És mégis, ahogy itt, ahogy most látjuk... Miféle láthatatlan kendővel kötötték be százazrek és százazrek szemét akkor, hogy mindezt néztük és mégsem láttuk meg? Egy utcatábla — s arrébb egy fénykép. Lenin körút. A bádognábla szitává löve, összevissza horpasztva, taposva. Láta akkor is mindenki a földön heverni? Láttuk... S hogy hihettük mégis, akárcsak egyetlen percig is el, hogy ami Budapest utcáin 1956. október 23-án kezdődött, az a leninizmus győzelme a „sztalinizmus” felett! Ott a fénykép; teszik vissza a táblát: Teréz körút. A leninisták? Az embernek káromkodni támad kedve; miért hitték annyian el?

Egy vitrinben félig megszenesedett könyvek. Cirill betűk. Betűzőm a címet: Mihály Vörösmarty, Sándor Petőfi...

Ott égtek ezek is a Horizont-bolt előtt a Lenin körúton. Hány író, hány kultúrember nézte el

akkor a könyvégetést azzal nyugtatva — ha volt — lelkiismeretét, hogy ezek a máglyák a tiltakozás lángjai a magyar kultúra „eloroszosítása” ellen. S nem vették észre, hogy akár akarták, akár nem, egészen másnak a jelképe volt ez a könyvégetés. A fasizmus, a barbárság jelképe, az embertelen aljasság szimbóluma, amely nem válogat, sohasem válogat. Marx? Herzen? Puskin? Vörösmarty? Petőfi? A szájuk tele volt Petőfi nevével, de azokat a könyveket, amelyek a világ legnagyobb országában százazreket tanítottak meg nem valamilyen másik gí-gász-nemzet, hanem a kicsi magyar nép kultúrájának megbecsülésére — azokat tűzbe hányták!

Azután ott egy másik vitrin: ruha fekszik benne. Fehér Ferenc, Somogy megyei, zseliskisfaludi csendőrfőtörzsörmszermester egyenruhája, amelyet sebtében magára öltött. Sebtében?... Dehogyan is. Hiszen nincs azon a ruhán egyetlen ránc. Moly azt meg nem rágta, nedvesség nem támadta, nap nem szítta. Gondosan el volt az téve, konzerválva, karddal, ki-tüntetésekkkel együtt, hogy ha el-jön az idő...

S nem láttuk, ezt sem láttuk! Szenvedtek börtönben kommunisták is, igazságtalan ítéletek hazug vádak súlya alatt. S Fehér Ferenc csendőrfőtörzsörmszermester nyugodtan megforgathatta hetenként a naftalinban egyenruháját, esténként gondosan „karbantartotta” kardját és kitünteté-

seit, hogy fényesen csillogjanak, ha eljön az idő... Mert remélhette, hogy előbb-utóbb bizonyosan eljön...

Plakátok. Előbb még csak sokszorosított röpcédulák, „minimális” követelésekkel: „Követeljük a beszolgáltatási rendszer felülvizsgálatát.” Milyen szerények, nem is eltörlését, csak felülvizsgálatát, S hány nappal? — hét vagy nyolc nappal később már itt a plakát:

„Törvénytelenül elmozdított székesfővárosi alkalmazottak! Jogaitok haladéktalan biztosítására jelentkezettek a Keresztény Magyar Párt városi bizottságában!” És még két nap és már ott virít, keresztülnyomva plakátokat, Nagy Imrét dicsőítő felhívást, a zöld nyilaskereszt.

Szeretne az ember külön-külön megfogni, megrázni mindenkit, aki még ma is sápitózik: azért csak megőriztük volna a szép eszményeket, mindazt a jót, amit annyian akartak...

Megrázni: még mindig nem látjátok, micsoda pokoli következetességgel tartotta magasba egy nap még a „sztalinizmus elleni harc” bajnokait az ellenforradalom, mint valami bábszínész a faragott figuráit! S nem is egy hét múlva már a csendőrruhák, nyilaskeresztek bukkantak fel a színpadon. Micsoda feneketlen mélységbe zuhan vissza ez az ország, ha gátat nem vet ennek a

tomboló örületnek november 4-e! Mit képzelnek azok, akik még ma is — becsületes szándékkal — kételkednek ebben — hol lennének már ők, demokratikus illúzióikkal, ábrándjaikkal? Hogy gondolják, hogy nem öntött volna el minden tisztességes, haladó törekvést réges-régen az utca szennyes árja?

Kép a falon — az emberben fellázad a vér. Londoni utca. Ötös vagy hatos sorokban magyarok vonulnak fel. Kolduló menet. Koldusok — elegáns ruhákban. Elöl Szűz Máriás lobogó és egy másik is, koronával. Mellette gyászszalagos nemzetiszínű zászlót feketeköpenyes kisfiú hoz. Lépésre tőle korosabb hölgy matyó menyecskének öltözve. Jelszavuk — egy nagy táblára írva — a következő: Please, help the Hungarians! Kérjük, segítsék a magyarokat!

Két oldalt pedig — díszkísérettől — sisakos angol rendőrök.

Hát van ezeknek az embereknek bőr a képükön, hogy magyaroknak nevezik magukat?

Az utolsó szobában, ahol a vendégek könyv van, láttam egy öregasszonyt. Azt hittem, hatvan éves lehet, vagy még annál is több. Furcsa micisapka a fején, néhány ószre kopott hajszál bújjik csak ki alóla. Az embernek az az érzése, több haja nincs is.

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Bejegyzés helyett

Szerző: _____

Cím: _____

az ellenforradalomról szóló kiállítás vendégek könyvébe

Forrás: *Képnabandring*

1957 6. 26.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

323.28

Hely

Idő

Személy

Helyszám

Félkezű. A másik is reszket, ahogy a könyvbe ír. Föléhajlok, olvasom: „Én, a fasizmus egyik áldozata...” „Még dolgozni akarok, azért, hogy soha többé...” Összeszorítja az ajkát, ahogy odaírja a nevét: K. Rózsi. S a címét is, Kazinczy utca 12, fdszt. 3.

Felemeli a fejét — ránézek. Fiatal szem, igen fiatalos arcvonások. Kérdem, hány éves?

— Negyvenkilenc... A fasizsták deportálni akartak, de megszöktem. Akkor lőtték el a karomat. Robbanógolyóval. A szívet akarták eltalálni, de csak a bal karomat érték. A szívem a helyén maradt és most is ott van. Csakhogy — szomorúan legyint a megmaradt félkezével — már nem nagyon kellek sehová. Pedig én tudok és nagyon szeretek dolgozni... Negyvenötben, amikor kijöttem a kórházból, megkérdeztem az ápolónőt, hová legyek, mit tegyek? Senkim, semmim. Azt mondta, próbáljak elmenni az oroszokhoz. Hátha segítenek. Jó tanács volt. Ők láttak el ennivalóval, ruhával. Nekik köszönhettem, hogy életben maradtam akkor.

Maga elé néz, szomorú félmosollyal.

— S ki tudja, talán most is...

A kapu előtt, lent a József nádor téren, hosszú sor áll. Fent a kis termekben is szoronganak. Így van — aki nem hiszi, nézze meg saját szemével. 1957 nyarat írjuk. Szimbólumnak sem rossz külföldi újságírók, vagy politikusok számára: Budapestben sorban állnak az emberek, hogy megnézzék az októberi ellenforradalomról szóló kiállítást.

Szimbólumnak, vagy figyelmeztetőnek? Kinek, mire van szükség.

Kalmár György